

Nr 80

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa anslag för budgetåret 1963/64 till hemvärnets och vissa frivilliga försvarsorganisationer m. m.; given Stockholms slott den 8 mars 1963.

Kungl. Maj:tf vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Sven Andersson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås förbättrade förmåner till instruktörer vid hemvärnets och de frivilliga försvarsorganisationerna samt förbättrade reseförmåner för hemvärnspersonal och medlemmar av frivilliga försvarsorganisationer. Kostnaderna för förbättringarna uppskattas till sammanlagt 2,4 miljoner kronor, varav 1,7 miljon kröner för förmåner till instruktörer och 0,7 miljon kronor för reseförmånerna.

För budgetåret 1963/64 begäres till Armén: Hemvärnets övningar 3 450 000 kr., Marinen: Bidrag till sjövärnsskåren 485 000 kr., Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. 4 200 000 kr. samt Lottaorganisationen 1 400 000 kr.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8
mars 1963.*

Närvarande:

Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMVOIST, ASPLING.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och civildepartementen anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, fråga om vissa anslag för budgetåret 1963/64 till hemvärdet och frivilliga försvarsorganisationer m. m. samt anför därvid följande.

I. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts beslut den 10 mars och den 20 oktober 1961 tillkallade chefen för försvarsdepartementet sakkunniga (Försvarets lärarutredning¹) för att verkställa utredning rörande vissa lärarbefattningar inom försvaret m. m. Utredningen har den 3 december 1962 avgivit betänkande (SOU 1962: 56) rörande förmåner i frivilligt instruktörsarbete inom krigsmakten.

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgivits av överbefälhavaren, chefen för armén efter hörande av rikshemvärnschefen, chefen för marinen efter hörande av chefen för sjövärnsskåren, chefen för flygvapnet, försvarets civilförvaltning, statskontoret, civilförsvarsstyrelsen, Centralförbundet för befälsutbildning, Riksförbundet Sveriges lottakårer, Tjänstemännens Centralorganisations statstjänstemannasektion (TCO-S), Statstjänstemännens Riksförbund (SR) och Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO).

I årets statsverksproposition (bil. 6, p. 62) anmäldes, att förslag om förbättrade reseförmåner för hemvärnspersonal och övrig frivillig personal förbereddes inom försvarsdepartementet. I nämnda proposition (bil. 6, p. 62, 88, 166, 167 och 175) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition rörande dels det i förenämnda betänkande avgivna förslaget om instruktörsförmåner, dels ock förbättrade reseförmåner för hemvärnspersonal m. fl. för budgetåret 1963/64 beräkna dels till

¹ Krigsrådet G. E. Hallin, ordförande, kanslirådet N. M. af Malmborg och studierektorn A. E. Andersson.

Armén: Hemvärnets övningar ett reservationsanslag av 2 950 000 kr., dels till Marinen: Bidrag till sjövärnsskåren ett reservationsanslag av 400 000 kr., dels till Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. ett reservationsanslag av 3 625 000 kr., dels ock till Lottaorganisationen ett reservationsanslag av 1 185 000 kr.

Jag redogör nu först för gällande bestämmelser om frivillig verksamhet inom krigsmakten, försvarets lärarutrednings överväganden och förslag beträffande instruktörsförmåner samt huvudinnehållet i de över förslaget avgivna remissyttrandena. Jag redogör därefter för gällande bestämmelser om reseförmåner för hemvärnspersonal och övrig frivillig personal samt framställningar från myndigheter m. fl. om förbättrade sådana förmåner. Vidare torde jag få anmäla framställningar från myndigheter om medelsanvisning för i det föregående angivna ändamål. Slutligen framlägger jag mina egna synpunkter och förslag i ett sammanhang.

II. Förmåner i frivilligt instruktörsarbete inom krigsmakten

Gällande bestämmelser m. m.

Den frivilliga utbildningsverksamheten inom krigsmakten berör direkt eller indirekt huvuddelen av de frivilliga försvarsorganisationerna. Utbildningen avser personal för krigsmaktens samtliga vapenslag och inom dessa kategorierna från menig till kapten.

Utbildningsverksamheten omfattar i stort utbildning av värnpliktigt befäl m. fl., utbildning av manlig ungdom, utbildning av kvinnlig A- och B-personal¹ samt övrig utbildning (främst manlig B-personal).

Gemensamt för utbildningen av de olika kategorierna är att den anordnas såsom lokala kurser i form av fritidsutbildning, s. k. *hemortsutbildning*, eller centrala kurser, s. k. *lägerkurser*. Största omfattningen har hemortsutbildningen. Denna sker i form av kvällskurser, heldagskurser och vecko-slutskurser. Lägerkurserna har som regel en längd av en eller flera veckor. Verksamheten är i huvudsak förlagd till deltagarnas fritid.

Lärare rekryteras om möjligt ur kursanordnande försvarsområde och förband. Om på grund av personalbrist aktivt befäl icke kan ställas till förfogande som lärare, tillfrågas och beordras efter frivilligt åtagande reservbefäl eller värnpliktigt befäl, godkända som instruktörer.

Tillgången på aktivt befäl inom huvuddelen av krigsorganisationens förband är begränsad. Flertalet befälsbefattningar måste därför bestridas av värnpliktigt befäl. Den frivilliga befälsutbildningen är härvid ett betydelsefullt komplement till den utbildning som kan meddelas

¹ A-personal = för heltidstjänstgöring inom krigsmakten avsedd avtalsbunden frivillig personal.

B-personal = för deltidstjänstgöring inom det totala försvaret utom civila trafikväsendet avsedd avtalsbunden frivillig personal.

inom ramen för värnpliktslagen. Den frivilliga befälsutbildningen omfattar dels allmän befälsutbildning och specialutbildning, exempelvis för reservbefäl, dels ock befodrings- och repetitionskurser.

Utbildningen av manlig ungdom syftar huvudsakligen till att bereda lämplig fritidssysselsättning, att förbereda värnpliktstjänstgöringen, att väcka intresse för befälsutbildning och att bidra till ungdomens karaktärsdanning.

Inom krigsorganisationen erfordras ett stort antal kvinnor — lottor, bilkårister, rödakorspersonal och stjärnsystrar. De tecknar efter genomgången frivillig utbildning i fred avtal om tjänstgöring vid krigsmaktens förband vid mobilisering och krig. De som tecknat avtal om heltidstjänst vid krig eller krigsfara (A-personal) krigsplaceras i vissa befattningar vid staber eller förband. Därigenom ersätts eljest erforderliga värnpliktiga, vilka således kan lösgöras för stridsuppgifter. Behov föreligger emellertid även av kvinnlig personal för uppgifter av mera tillfällig natur, exempelvis förplägnadstjänsten vid mobilisering (B-personal). Såväl A- som B-personal tjänstgör efter frivilligt åtagande bl. a. vid repetitionsövningar i krigsförband.

Utöver nu nämnd utbildning förekommer kurser i radiosignaltjänst och utbildning av hundförare och instruktörer i hundtjänst.

I förenämnd utbildning har enligt lärarutredningen under senare år deltagit ungefär 27 000 personer per arbetsår, varav 8 800 i utbildning av värnpliktigt befäl m. fl., 10 200 i utbildning av manlig ungdom, 7 200 i utbildning av kvinnlig personal samt 800 i övrig utbildning.

Utöver i det föregående angiven, av de frivilliga försvarsorganisationerna bedriven frivillig utbildningsverksamhet finns inom det militära försvaret viss utbildning av närbesläktad karaktär, nämligen verksamheten inom hemvärnet och sjövärnskårerna.

Hemvärnet indelas med hänsyn till sina uppgifter i allmänt hemvärn och driftvärn.

Personalen i allmänna hemvärnet utgörs till huvuddelen av hemvärnsmän, extra hemvärnsmän och hemvärnsrekryter. Till hemvärnsman (hemvärnsrekryt) antas i första hand den som är i värnpliktshänseende över eller underårig eller frikallad från värnpliktens fullgörande eller är krigsplacerad vid hemvärnet. I fråga om målet för utbildningen gäller, att hemvärnsförbanden skall utbildas främst för att inom gruppens eller plutonens ram lösa uppgifter som fastställs med hänsyn till försvarsplanläggningen. Driftvärnsförbanden utbildas för skydd av eget företags anläggningar och arbeten. Härutöver förekommer specialutbildning för särskilda uppgifter, t. ex. utbildning i kulsprute-, pansarvärns- och värnkanontjänst. Utbildningen skall därjämte bidra till att stärka försvarsviljan.

Kontinuerlig utbildning bedrivs för att bibehålla och förkovra vunna militära färdigheter och för att samöva och sammansvetsa förbanden. Varje

hemvärnsman är i fred skyldig att årligen fullgöra minst 20 timmars utbildning. Det stora flertalet fullgör dock väsentligt längre tid. I utbildningstiden inräknas icke den tid som åtgår för att underhålla och förbättra skjutskicklighet och allmän fältduglighet.

Hemvärnets ungdomsverksamhet, som de senaste åren omfattat ca 7 500 deltagare under värnpliktsåldern, har i stort samma syfte som motsvarande verksamhet i frivilliga befälsutbildningsrörelsens regi.

Utbildningen inom hemvärnets äger rum dels såsom lokal fritidsutbildning och dels vid särskilt anordnade kurser. Den förstnämnda är förlagd till veckoslut eller vardagar. Utbildningstiden omfattar normalt på kvällar 3—4 timmar och på sön- och helgdagar 6—8 timmar.

Särskilda kurser anordnas vid hemvärnets stridsskola och av försvarsområdesbefälhavare. Större driftvärn ordnar stundom egna kurser, som omfattar från 3 dagar upp till 4 veckor.

Sjövärnskåren är organiserad på 16 sjövärnsflottiljer. Som flottiljechefer tjänstgör i regel sjöofficerare på aktiv stat vid sidan av ordinarie tjänst. Kårens personal utgörs av sjövärnsaspiranter och sjövärnsmän. Sjövärnsaspiranter är ynglingar i åldern 15—17 år som antagits för aspirantutbildning. Sjövärnsmän är värnpliktiga eller krigsfrivilliga i befäls eller menigs tjänstegrad. Sjövärnsutbildningen omfattar huvudsakligen aspirantutbildning och bedrivs helt i sjövärnskårens egen regi. Utbildningen av sjövärnsmän — vilken syftar till befattningar i flottans krigsorganisation — sker inom värnpliktstjänstgöringens ram. Utbildningen av sjövärnsaspiranter omfattar tre sommarkurser och två mellanliggande vinterkurser. Sommarutbildningen äger rum vid sommarskolor i sjövärnskårens regi och i vissa fall vid flottans förband. Sommarskolorna anordnas på 8 platser och pågår under en tid av ca 4 veckor. Vinterutbildningen bedrivs antingen i form av kvälls- och söndagsövningar under 80 timmar eller som brevskola. Antalet aspiranter utgör ca 800.

Utbildningen av den frivilliga personalen i frivilligorganisationernas regi omhänderhas av särskilda instruktörer, nämligen dels s. k. *ordinarie instruktörer* vid försvarsområdesstab, d. v. s. officerare, underofficerare eller underbefäl på aktiv stat med placering som ordinarie instruktörer vid sådan stab, dels *luftbevakningsofficerare* och *luftbevakningsinstruktörer* vid flygvapnet, dels ock *tillfälliga instruktörer*, d. v. s. personer inom och utom krigsmakten, vilka frivilligt åtagit sig att tjänstgöra som instruktörer.

De här avsedda ordinarie instruktörerna — sammanlagt ca 90 beställningshavare — har som tjänsteuppgift att planlägga och leda den frivilliga utbildningsverksamheten samt att själva medverka i instruktörsarbetet. De täcker dock icke tillnärmelsevis behovet av instruktörer. På grund härav utnyttjas även annan personal som instruktörer, nämligen personal som efter frivilligt åtagande ställer sig till förfogande, vid sidan av egen tjänst och i regel på fritid. Den personal som därvid i första hand kommer i fråga

är militär och civilmilitär personal på aktiv stat vid fredsförbanden. Endast i mindre omfattning förekommer det att annan personal engageras i verksamheten.

Till ordinarie instruktörer hänförs också hemvärnsofficerarna och hemvärnsunderofficerarna vid försvarsområdesstaberna. Dessa har i huvudsak motsvarande uppgifter beträffande hemvärnets utbildningsverksamhet som de i det föregående omnämnda ordinarie instruktörerna inom stabernas utbildningsavdelningar. Det vid försvarsområdesstabernas utbildningsavdelningar placerade underbefälet utnyttjas också inom hemvärnsverksamheten. För denna måste, utöver förut nämnd personal, såsom frivilliga instruktörer tas i anspråk jämväl annan personal, såsom aktivt befäl från förband, värnpliktigt befäl, hemvärnsbefäl m. fl. ävensom specialister från olika driftvärn. Antalet tillfälliga instruktörer vid hemvärnets som medverkat under senaste utbildningsår torde totalt ha omfattat dels 350 aktiva befäl och dels omkring 385 andra instruktörer av skilda kategorier.

För aspirantutbildningen vid sjövärnsskåren anlitas instruktörer ur sjövärnsflottiljerna och flottans personalkårer. Även andra militära instruktörer kan förekomma. Antalet instruktörer har under det senaste utbildningsåret utgjort vid hemortsutbildning 78 och vid sommarutbildning 47. Nämnda år deltog intet aktivt befäl i instruktörsverksamheten. Alla instruktörer vid sjövärnsskåren tjänstgör efter frivilligt åtagande.

De nuvarande bestämmelserna beträffande *arvodering av instruktörer* vid frivillig utbildningsverksamhet bygger på en differentiering av arvodet med hänsyn till personalkategori samt utbildningsverksamhetens omfattning. En översiktlig sammanfattning av för närvarande utgående arvoden lämnas i sammanställningen å s. 7. Härutöver må nämnas följande.

Arvode till ordinarie instruktörer vid försvarsområdesstaber utgår vid tjänstgöring som instruktör inom det av hemvärnets och frivilligorganisationerna bedrivna frivilliga utbildningsarbetet. Såsom förutsättning för arvode gäller att instruktör regelmässigt anlitas för instruktörsverksamhet vid övningstillfällen — lektioner eller övningar — förlagda till sön- eller helgdag eller till tid efter klockan 14 å vardag som infaller omedelbart före sön- eller helgdag. Övningstillfälle skall ha omfattat minst 3 timmar. Arvode utgår för år med belopp som differentieras efter 4 arvodesgrupper och 2 personalkategorier. Inom arvodesgrupperna uppdelas arvodesbeloppet — allt efter omfattningen av den instruktionstjänstgöring vederbörande fullgör — på följande sätt:

Arvodesgrupp	Minsta antal	
	övningstillfällen	övningstimmar
I	20	180
II	16	144
III	12	108
IV	8	72

Sammanställning av förmåner i frivillig instruktörsverksamhet

2* — Bilaga till riksdagens protokoll 1963. I saml. Nr 80

	Ordinarie instruktörer vid försvarsområdesstaberna. Årsarvode i kr. enligt arvodesgrupp				Instruktörer i allmänhet (inkl. instruktörer vid hemvärnet)						Instruktörer vid sjövärnsskåren				
					Övning eller lägerkurs om minst 3 dagars längd med i medeltal 8 övningstimmar om dagen		Övning av kortare varaktighet				Aspirantskola sommartid	Aspirantskola vintertid ¹ eller övning av kortare varaktighet			
					utom förläggningsorten	på förläggningsorten	Lektion om 1—3 timmar, per timme	Övning om 3—5 timmar (em.-övning)	Övning om 6—8 timmar (heldagsövning)	Övning under em. och påföljande dag (samtmanlagt minst 10 timmar)		Lektion om 1—3 timmar, per timme	Övning om 3—5 timmar (em.-övning)	Övning om 6—8 timmar (heldagsövning)	Övning under em. och påföljande dag (samtmanlagt minst 10 timmar)
I	II	III	IV	Arvode för dag högst kr.		Arvode högst kr.				Arvode i ett för allt kr.	Arvode högst kr.				
Överstelöjtnant, major.....	920	740	550	370		9: 25	9	18	27	45		9	18	27	45
Kapten, löjtnant	920	740	550	370	26	9: 25	9	18	27	45	540	9	18	27	45
Fänrik.....	800	650	480	320	24	9: 25	8	16	24	40	480	8	16	24	40
Förvaltare.....					26	9: 25	9	18	27	45					
Fanjunkare.....	920	740	550	370	26	9: 25	9	18	27	45		9	18	27	45
Sergeant.....	800	650	480	320	24	9: 25	8	16	24	40	480	8	16	24	40
Överfurir, furir..	800	650	480	320	24	9: —	7	14	21	35	480	7	14	21	35
Menig.....					24	9: —	7	14	21	35	250	7	14	21	35
Övr. instruktörer					24		8	16	24	40		7	14	21	35
Bitr. instruktör..							7	14	21	35		7	14	21	35

¹ Till civil lärare må utgå arvode med högst 8 kr. för undervisningstimme.

Vid arvoderingen av såväl ordinarie instruktörer som övriga instruktörer tas ej i betraktande tid för förberedelse- och planlägningsarbeten i samband med instruktörsverksamheten. Utöver arvode utgår i förekommande fall reseförmåner och förmåner av traktamentsnatur.

För inhämtande av upplysningar rörande civilförsvarets utbildningsverksamhet och ersättningsnormer torde få hänvisas till lärarutredningens betänkande (s. 36—39).

Förslag av försvarets lärarutredning

Lärarytredningen framhåller, att frivilligutbildningen inom krigsmakten utgör ett nödvändigt komplement till den obligatoriska utbildningen och är en förutsättning för den nuvarande krigsorganisationen. I fråga om utbildningsbehovet för framtiden anföres, att de vid armén numera införda särskilda befälsövningarna (jfr prop. 1960: 109) endast omfattar personal i officers- och underofficersbefattningar i huvudsak vid fältförbanden, medan underbefälet — som antalsmässigt utgör den största delen av värnpliktsbefälet — icke berörs av befälsövningarna. Härtill kommer att befälsövningarnas antal icke heller medger att lokalförsvarfsförbanden inkallas annat än i undantagsfall, medan etappförband och personal i personalersättningsreserven icke kommer att kunna inkallas. Befälsövningarna innebär även ökad belastning på utbildningsorganisationen. Detta medför att antalet aktiva instruktörer, som kan ställas till förfogande för krigsförbandens utbildning, i flera fall minskas. Härigenom kommer ansvaret för dessa förbands utbildning och ledning i högre grad än nu att åvila det värnpliktiga befälet och reservbefälet. Samma förhållande gäller, om repetitionsövningarna liksom skett under senare tid sprids ut över året. Dessa ökade krav och större uppgifter för det krigsplacerade befälet motiverar än mer behovet av frivillig utbildning. Enligt försvarsgrensledningarnas bestämda uppfattning är därför frivilligutbildningen framdeles minst lika oumbärlig som i nuläget. Beträffande ungdomsutbildningen visar erfarenheterna att den utgör en god rekryteringskälla och därför är av stor betydelse.

Av det förebragta materialet framgår enligt utredningen vidare, att nuvarande instruktörsarvoden inom frivilligverksamheten anses för låga och att risk föreligger för försämrad rekrytering och sänkt utbildningsstandard.

Lärarytredningen framhåller, att utredningen haft att göra sina bedömanden utifrån att frivilligutbildningen avses skola öka såväl med avseende på antal deltagare som i kvalitetshänseende. I fråga om utbildningens kvalitetsnivå framhåller utredningen, att målet för befälsutbildningen höjts genom den nya befälsordningen 1960, i princip tillämpad inom frivilliga befälsutbildningsrörelsen från och med sagda år. Mot bakgrunden av det sagda finner utredningen nödvändigt att sådana åtgärder vidtas, att de för frivilligutbildningen ansvariga kan tillgodose behovet av lärare och instruktörer genom härför väl lämpad personal. De faktorer som enligt ut-

redningens mening i första hand bör tas med i bedömningen vid bestämmandet av arten och omfattningen av erforderliga åtgärder hänför sig till följande områden, nämligen utbildningsnivån, kompetenskraven samt de förhållanden — bl. a. i arbetstidshänseende — under vilka frivilligutbildningen bedrivs ävensom förhållandena i viss annan utbildningsverksamhet inom totalförsvaret.

Vid bedömning av frågan, huruvida särskild ersättning bör ifrågakomma för instruktörspersonal enbart med hänsyn till arten av utbildningen konstaterar utredningen, att målet för all befälsutbildning — även av kvinnor — successivt har höjts ifråga om taktisk och stridsteknisk utbildning samt truppföring. Krav på förmåga i trupputbildning har dessutom tillkommit. För A-personal har utbildningen av instruktörer intensifierats. Nya kurser för cheflottor, chefbilkårister o. s. v. har tillkommit. Såsom utgångspunkt vid angivandet av gällande målsättning för utbildning av värnpliktigt befäl har utredningen tagit vad som härom anförts av 1954 års befälsutredning i dess betänkande »Arméns befäl» (SOU 1959: 23). Lärarutredningen har kommit till den uppfattningen, att frivilligutbildningen allmänt sett icke kan sägas stå på sådan nivå att den motiverar särskilda förmåner utöver lön åt instruktörspersonal och att kraven på instruktörernas kompetens icke är så speciella, att man enbart för att finna personal som uppfyller desamma måste tillgripa en arvodering, även om kraven på instruktörerna i frivilligverksamheten ur skilda synpunkter måste ställas högt.

Lärarutredningen har vid sina överväganden beaktat de av Kungl. Maj:t med stöd av 1962 års riksdags beslut (prop. 1962: 169) utfärdade bestämmelserna om arbetstid för viss militär och civilmilitär personal. Bestämmelserna innebär i huvudsak icke blott att en arbetstidsreglering genomförs för i princip all militär och civilmilitär personal, utan även att denna personal kommer att på i huvudsak samma sätt som civil personal bli delaktig av de förmåner i form av övertidsgottgörelse, ersättning för arbete på obekvämt arbetstid och beredskapsersättning som enligt gällande avlöningsbestämmelser kan utgå till personal med reglerad arbetstid. Nämnda bestämmelser innehåller icke några särskilda föreskrifter beträffande den frivilliga instruktörsverksamheten. Med hänsyn till att denna i väsentlig utsträckning är förlagd till tid som eljest normalt är fritid och mot bakgrunden av arbetstidsregleringen och därav följande förmåner vid arbete på övertid och obekvämt arbetstid anser utredningen det nödvändigt, att vid bedömningen av huruvida särskild ersättning bör utgå till frivilliginstruktörerna hänsyn tas till arbetstidsfrågan.

I fråga om hur arbetstidsfrågan för frivilliginstruktörer bör lösas erinrar lärarutredningen om att militära arbetstidskommittén i sitt betänkande (SOU 1959: 26, s. 64) föreslog en strikt gränsdragning mellan åligganden i tjänsten och frivilliga åtaganden. En sådan lösning av frågan skulle enligt lärarutredningen leda till att tid för frivilligverksamhet i tjänsten icke finge

inräknas i arbetstiden ens om den skulle kunna planeras och schemaläggas. För egen del förordar lärarutredningen, att under arbetstidsregleringen skall falla tid som tas i anspråk för frivilligverksamhet under sådana förhållanden, att den kan rymmas inom den veckoarbetstid som tillämpas för instruktören i den tjänst i vilken han är placerad. Kan tiden icke inrymmas i denna veckoarbetstid bör den falla utanför arbetstidsregleringen, och det utförda arbetet betraktas därvid som rent fritidsarbete utanför tjänsten. Härav följer, att utredningen anser deltagande i frivilligverksamhet icke skola få ingå i arbetstiden under sådana förhållanden att därvid uppkommer en övertidssituation.

Det nu anförda har närmast tagit sikte på instruktörer inom hemortsutbildningen. Vad lägerkursutbildningen beträffar föredrar utredningen en anordning som i motsats till vad som nu tillämpas innebär, att instruktör som deltar i lägerkurs under tiden härför — i det fall semester icke utnyttjas — beredes tjänstledighet med oavkortad lön. Om bestämmelser av sådan innebörd icke nu kan meddelas anser utredningen, att nuvarande anordning med kommendering efter frivilligt åtagande tills vidare bör bibehållas.

Med anledning av att instruktörsarvodena inom civilförsvarets utbildningsverksamhet ligger på en högre nivå än inom krigsmaktens frivilligutbildning har lärarutredningen närmare undersökt, huruvida några mera väsentliga skiljaktigheter föreligger med avseende på utbildningsnivån mellan de båda verksamhetsområdena. Utredningen anser, att några avgörande skillnader i fråga om utbildningens art, mål och krav på instruktörer icke föreligger, vilka skulle motivera väsentligt olika grunder för arvodering av civilförsvarets och krigsmaktens frivilligutbildning. Utredningen understryker, att de olika normerna för ersättning till instruktörer inom skilda delar av totalförsvaret väckt irritation och medfört svårigheter att rekrytera instruktörer.

Mot nu angiven bakgrund framlägger lärarutredningen förslag till förmåner som enligt utredningens mening bör komma i fråga i förevarande sammanhang. Förslaget sammanfattas i tablå å s. 11.

Förutsättning för att *i n s t r u k t ö r s t i l l ä g g* skall utgå bör enligt lärarutredningen vara att instruktören fullgör med hans befattning förenat instruktörsarbete och därvid som regel har att ta i anspråk obekvämt arbetstid. Instruktörstillägget skall utgå i stället för eventuellt ifrågakommande obekvämtstillägg. Med hänsyn till att samtliga ordinarie instruktörer enligt vad statistiken utvisar kan förutsättas bli tagna i anspråk i ungefär samma omfattning och då arvodet icke är kvalitetsbetingat (obekvämtstillägget är ej differentierat med hänsyn till lönegrad), föreslår utredningen icke någon differentiering av ersättningen.

Såsom framgår av tablå å s. 11 skall *f r i v i l l i g a r v o d e t* ej differentieras med avseende på »lektion» eller »övning», kvällskurs eller heldagskurs, elevklientel eller instruktörens (löne)grad. Arvodet förutsättes kunna

Hemortsutbildning		Lägerkurser
Reseersättning, traktamente och naturaförmåner i princip enligt allmänna resereglementet		
<p><i>Ordinarie instruktörer</i> Instruktörer vid försvarsområdesstaber, luftbevakningsofficer, beställningshavare på aktiv stat med placering som luftbevakningsinstruktör vid flygflottilj.</p> <p><i>Instruktörstillägg</i> 900 kr. för år</p>	<p><i>Tillfälliga instruktörer</i> Utbildning anordnad av frivillig organisation, hemvärdet eller sjövärnsskåren.</p> <p><i>Frivilligarvode</i> 18 kr. för undervisningstimmarna om minst 45 minuter; dock högst 100 kr. för kalenderdygn</p>	<p>Utbildningsverksamhet som pågår under minst 3 på varandra följande kalenderdygn och som för varje dygn innefattar övningsverksamhet minst 8 timmar. Om angivna förutsättningar är uppfyllda, anses jämväl sjövärnsskårens aspirantskolor sommartid som lägerkurs.</p> <p><i>Resekostnadsersättning och traktamente enligt allmänna resereglementet¹</i></p> <p><i>Lägerkurstillägg</i> (Utgår icke till icke ständigt tjänstgörande militär personal, som fullgör instruktörsverksamhet vid lägerkurs under tid för inkallelse till författningssänlig tjänstgöring eller tjänstgöring för egen utbildning) 12 kr. för hel 24-timmarsperiod. Halvt lägerkurstillägg, då sista perioden icke uppgår till 24 men överstiger 8 timmar</p>

¹ Om vederbörande frivilligorganisation tillhandahåller förläggning och fri förplägnad bör instruktören ha att av sitt traktamente erlagga ersättning till organisationen enligt dennas bestämmande.

tillkomma alla som ställer sig till förfogande vid utbildning anordnad av frivilligorganisation, hemvärdet eller sjövärnsskåren.

Såsom motivering för sitt förslag i vad det avser frivilligarvode anför lärarutredningen i huvudsak, att enligt vad utredningen framhållit den frivilliga instruktörsverksamheten icke kan motivera särskild arvodering enbart vid en nivåmässig jämförelse med utbildningsverksamheten i övrigt inom krigsmakten. Däremot anser lärarutredningen att frivilliginstruktörerna bör honoreras för sin instruktörsverksamhet med hänsyn till att verksamheten fullgöres efter frivilligt åtagande på fritid och regelmässigt på obekväma arbetstid samt kräver förberedelse- och efterarbeten, som normalt måste utföras på fritid. Härtill kommer att verksamheten ofta bedrivs under obekväma arbetsförhållanden och att den riktar sig till ett speciellt elevklientel med heterogen sammansättning och annan karaktär än eleverna i den normala trupputbildningen. Lärarutredningen anför vidare, att inom utredningen ingående övervägts, huruvida tillräckliga skäl kan anses föreligga att jämväl i fortsättningen bibehålla olika arvodesgrunder för kvällskurser och heldagskurser. Vid övervägandena i frågan har utredningen kommit till att skälen för en differentiering icke har den styrkan, att utredningen vill förorda att frivilligarvodet bestäms till olika belopp med

hänsyn till utbildningens karaktär av kvällskurs eller heldagskurs. Timarvodet bör alltså utgå med samma belopp i bägge fallen. Ett särskilt skäl för ett sådant ställningstagande har utredningen ansett vara, att man med ett odifferentierat arvode undviker de ojämnheter i arvoderingen rent sakligt sett, som eljest skulle uppstå vid de relativt vanligen förekommande övningar som omfattar ett kvällspass med lång förberedelsetid och mindre fritidsinsats och ett dagpass med lindrigare förberedelsearbete men större fritidsinsats. Lärarutredningen anser icke heller skäl föreligga att såsom för närvarande differentiera arvodena med hänsyn till elevkategori, oaktat viss utbildning ligger väsentligt högre än annan utbildning. Emellertid synes enligt utredningen möjlighet böra finnas att i vissa fall ta hänsyn till behovet av speciellt kvalificerade instruktörer. Utredningen föreslår därför att högre arvode får utgå efter prövning av försvarets civilförvaltning i varje särskilt fall.

I frågan om att bibehålla arvoden differentierade efter instruktörernas grad eller införa enhetsarvode för all instruktörsverksamhet vid hemortsutbildning har enligt utredningen från olika håll med skärpa framhållits angelägenheten av att blivande arvodesregler ges en sådan utformning, att det högre och bättre skolade befälet i större utsträckning än vad nu är fallet finner det lockande att ställa sig till förfogande för frivilligverksamhet. En förutsättning härför anses vara, att instruktörsarvodena är anpassade till vederbörandes lön. Lärarutredningen finner angivna skäl för en differentierad arvodering mycket beaktansvärda men anser att mot en sådan ordning talar med större styrka — förutom vad utredningen anfört om differentieringar — svårigheten att anknyta utanför statstjänsten stående personer till ett löneklass- eller lönegradsreglerat arvodesystem samt den omständigheten att inom civilförsvarets lokala utbildning icke förekommer någon differentiering med hänsyn till instruktörens status. När utredningen jämväl i förevarande sammanhang föreslår enhetsarvode för all instruktörsverksamhet har utredningen förutsatt, att vid arvodesbeloppets fastställande hänsyn tas till vad som anförts angående angelägenheten av att till verksamheten kan knytas även ett ökat antal officerare.

Vid avvägningen av frivilligarvodets storlek har lärarutredningen — utöver vad redan sagts — beaktat, att arvodena varit oförändrade sedan 1957 och att den reglerade arbetstiden i förening med grunderna för övertidserättning starkt understryker behovet av en uppräknig av nuvarande arvode. Samma är förhållandet vid en jämförelse mellan frivilligarvodena samt arvodena inom civilförsvarets lokala utbildning och enligt timlärarkungörelsen utgående timarvodet.

Mot bakgrunden av det sagda finner utredningen uppenbart, att frivilligarvudet måste anpassas så, att det kommer i rimlig relation till den ersättning som numera kan utgå för annat till arten jämförbart arbete på fritid.

Av tablan å s. 11 framgår, att lärarutredningen föreslår, att under läger-

kurs skall till vissa instruktörer utgå förutom förmåner av traktamentsnatur en särskild ersättning, s. k. lågerkurstillägg. Detsamma är avsett att utgöra gottgörelse i första hand för bortfallet av möjligheterna att erhålla med en arbetstidsreglering följande förmåner, men även för de med lägerkurstjänstgöring förenade särskilda omständigheterna, såsom speciella förlägningsförhållanden, bundenhet till arbetsplatsen, verksamhet på icke arbetstid m. m. Detta lägerkurstillägg bör i princip konstrueras på samma sätt som förbandsövningstillägget enligt arbetstidsbestämmelserna.

Lärarytredningens motiv för att icke göra vissa — i förenämnda sammanfattning angivna — instruktörer berättigade till lägerkurstillägg är, att arbetstidsregleringen beträffande beställningshavare på reservstat och personal i reserven samt värnplikligt och krigsfrivilligt befäl av lägst furirs grad blir tillämplig endast vid frivillig tjänstgöring för att tillgodose föreliggande behov av befäl.

Kostnaderna för föreslagna instruktörstillägg åt ordinarie instruktörer beräknas av utredningen för arméns del kunna rymmas inom nuvarande kostnadsram men vid flygvapnet medföra en kostnadsökning av 15 000 kr.

I fråga om instruktörer i övrigt beräknas utredningens förslag medföra en kostnadsökning av 750 000 kr. beträffande hemvärdet, 80 000 kr. beträffande sjövärnsskåren och 850 000 kr. beträffande frivilligorganisationerna.

Den sammanlagda kostnadsökningen vid ett genomförande av utredningens förslag beräknas alltså till ca 1,7 miljon kronor. Denna i och för sig betydande ökning bör enligt utredningen bedömas bl. a. mot bakgrunden av det sedan 1957 oförändrade arvodesläget för tillfälliga instruktörer, den betydande förbättringen i statstjänstemännens löneförhållanden sedan 1957 samt den förbättrade situation i förmånshänseende som arbetstidsregleringen kommer att medföra.

Enligt utredningens mening bör ökade kostnader till följd av förbättringar i förmånerna för instruktörspersonalen kompenseras genom höjda anslag och bidrag.

Yttranden

Huvudpunkterna i betänkandet har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Dessa framhåller, att den av utredningen lämnade översikten av frivillig utbildningsverksamhet och dennas organisation inom totalförsvaret ger en överskådlig och riktig bild, som är ett utmärkt underlag för bedömning av verksamhetens omfattning och värde. Utredningens granskning av de faktorer som kan påverka rekryteringen och dess prövning av skäligen grunder för ett ersättningssystem bedöms av remissinstanserna i huvudsak ha medfört riktiga slutsatser. Enligt remissinstanserna är det av vikt, att beslut snarast fattas i huvudsak enligt utredningens förslag för att frivilligutbildningen skall kunna bedrivas i den

omfattning och med den effektivitet som är nödvändig. Vidare understrykes betydelsen av likartade arvoderingsgrunder inom totalförsvaret.

Väsentligen en fråga har tilldragit sig remissinstansernas uppmärksamhet, nämligen förslaget att avskaffa differentierade arvoden. *Överbefälhavaren, försvarsgrenscheferna och Centralförbundet för befälsutbildning* uttalar sålunda farhågor för att de mera kvalificerade instruktörerna icke kommer att kunna anlitas i erforderlig utsträckning på grund av att arvodet är odifferentierat. Under förutsättning att de möjligheter till högre arvoden åt »specialister» som utredningen föreslår får en sådan utformning och tillämpning att kvaliteten på instruktörerna kan hållas på erforderligt hög nivå godtager dock nämnda remissinstanser utredningens förslag härutinnan. *Statskontoret* anser däremot ett borttagande av alla differentieringar i fråga om kompetens etc. vara en betydande fördel.

Av remissyttrandena inhämtas i övrigt huvudsakligen följande. *Överbefälhavaren* understryker frivilligverksamhetens betydelse. De frivilliga försvarsorganisationerna ger ett tillskott till landets försvarskraft, som är stort i förhållande till kostnaderna. Verksamheten bör ges ökat stöd och den aktiva personalen bättre än hittills gottgöras för sina insatser. *Överbefälhavaren* anser, att nuvarande anslutning till frivilligutbildningen — med hänsyn till behovet på lång sikt av frivilligutbildad personal — kvantitativt inte är tillräcklig. Med hänsyn till de alltmer ökade kraven på befälet i krigsorganisationen är enligt *överbefälhavaren* en tidsmässig ökning i frivilligutbildningen önskvärd. Enligt *överbefälhavaren* bör de ökade kostnaderna för ett genomförande av förmånsregleringen tillgodoses på samma sätt som vid generella löne- och arvodeshöjningar genom en motsvarande höjning av kostnadsramen för det militära försvaret (basbelopp enligt 1962 års försvarsöverenskommelse).

Chefen för armén påpekar, att utredningens förslag att tillfälliga instruktörer i vissa fall skall ges möjlighet att under veckoarbetstid utföra vissa förberedelse- och efterarbeten icke helt står i överensstämmelse med arbetstidsbestämmelserna. Tillämpningen av dessa synes *chefen för armén* kräva, att sådant arbete utföres på instruktörens fritid. *Chefen för armén* anser, att lägerkurstillägget är för lågt. En höjning av detsamma till minst samma belopp som nu tillämpas för civilförsvarets centrala utbildning är enligt *arméchefen* nödvändig för att icke tvångskommandering skall behöva tillgripas med väsentligt högre kostnader som följd.

Chefen för marinen framhåller, att aspirantförmännen vid sjövärnsskåren på grund av ålder, civil sysselsättning (som regel skolynglingar) och genomgången utbildning intar en särställning i förhållande till övriga instruktörer. På grund därav föreslår *chefen för marinen* förmånerna för aspirantförmännen vid hemortsutbildning till nio kronor för timme samt vid lägerkurser till lägerkurstillägg och fri förläggning och förplägnad.

Chefen för flygvapnet föreslår, att instruktörstillägg enligt *chefens* för

flygvapnet närmare bestämmelser skall få tilldelas personal med huvudsaklig arbetsuppgift som (ordinarie) instruktörer, oavsett om de uppehåller befattning som luftbevakningsofficer eller icke. Enligt chefen för flygvapnet är nämligen icke alla luftbevakningsofficerare lämpade för instruktörstjänst och används icke heller härför.

Statskontoret framhåller, att när det gäller medverkan av instruktörer i den frivilliga utbildningen av olika slag som bedrivs i försvarsområdestabernas regi är dessa staber med nuvarande ordning i princip hänvisade till personal vid närliggande förband. Den omständigheten att schemalagd veckoarbetstid införts torde enligt statskontoret komma att medföra en mera restriktiv inställning vid förbanden till instruktörernas möjligheter att inplanera förberedelser för frivilligutbildning i schemat för ordinarie arbetstid. Detta kommer enligt statskontoret att bli till förfång för frivilligverksamhet i stabernas regi. Ämbetsverket fäster uppmärksamheten på att svårigheterna att tillgodose instruktörsbehovet på många sätt skulle minska, om ett närmare organisatoriskt sammanhang funnes mellan försvarsområdesstab och på samma ort befintligt förband. En sammanslagen organisation innesluter nämligen enligt statskontoret i sig större förutsättningar för ett effektivt utnyttjande av instruktörspersonalen. — Statskontoret framhåller vidare, att det inom de delar av landet där avstånden blir långa mellan förläggningsort och ort för utbildning, i vissa lägen visat sig praktiskt att ordna kursverksamheten under en serie av kvällar (och dagar) och hålla instruktören(-erna) kvar på utbildningsorten under dagen. En sådan till en serie kvällar komprimerad kurs får en viss likhet med en lägerkurs, dock utan att verksamheten per dygn uppgår till minst 8 timmar. Vid en sådan form av utbildning på kvällstid kan det enligt statskontoret sannolikt i vissa fall från statsnyttans synpunkt bli ofördelaktigt med schemalagd veckoarbetstid eller timtid för tillfälliga instruktörer (eller en kombination av dem båda). För att ge utbildningsmyndigheten större rörelsefrihet kan det därför möjligen övervägas, om ej bestämmelser borde tillkomma för denna typ av utbildning och utformas i analogi med bestämmelserna för lägerkurs. Kombinationsmöjligheterna, när det gäller personalens effektiva utnyttjande — utan att instruktörernas personliga villkor behöver försämrans — synes enligt statskontoret öka genom åtgärden. — Statskontoret anser, att för tillfälliga instruktörer, som på fritid har att utföra ett mycket omfattande förberedelsearbete, bör öppnas möjlighet att erhålla särskild gottgörelse för detta arbete.

TCO-S och *SR* hävdar, att bestämmandet av ersättningarna vid den frivilliga utbildningen är en förhandlingsfråga.

SACO påpekar, att timplärare med akademisk kompetens vid sådan undervisning, som avses i timplärarkungörelsen och som kan sägas motsvara undervisning, som bedrivs av ifrågavarande instruktörer, i den mån deras akademiska utbildning har betydelse för undervisningen, får ersättning

enligt löneklass AT 17 eller högre (i ortsgrupp 3 för närvarande 25 kr. 10 öre per undervisningstimme). Enligt SACO:s uppfattning saknas anledning att sätta arvudet lägre inom den frivilliga utbildningsverksamheten. Sedan instruktören vunnit erfarenhet i sin undervisning bör han enligt SACO kunna få uppflyttning i löneklass.

Civildéforsvarsstyrelsen delar icke lärarutredningens uppfattning, att några avgörande skillnader, som motiverar väsentligt olika grunder för arvodering av instruktörerna, icke föreligger mellan civildéforsvarets obligatoriska utbildning och krigsmaktens frivilliga utbildning. Ämbetsverket framhåller, att medan krigsmakten för sin frivilligutbildning i huvudsak har ordinarie instruktörer, d. v. s. personal på aktiv stat, har civildéforsvaret för sin obligatoriska manskapsutbildning endast deltidsanställda instruktörer. Det är enligt civildéforsvarsstyrelsen väsentligt att betona, att denna obligatoriska utbildning icke bedrivs med hjälp av någon frivillig försvarsorganisation. Civildéforsvarsinstruktörerna är rekryterade direkt av civildéforsvaret, har genomgått speciell instruktörsutbildning, har skrivit tjänstgöringsavtal med civildéforsvarsstyrelsen och ledes i sitt arbete av civildéforsvarsstyrelsen och länsstyrelserna. I sitt utbildningsarbete ställs civildéforsvarsinstruktörerna i en annan situation än instruktören i frivilligutbildningen. Den förstnämnde har att instruera elever, som enligt i lag och författning givna bestämmelser kallats till utbildning, medan den senare har elever, som frivilligt anmält sig till viss vidareutbildning. Detta förhållande har enligt civildéforsvarsstyrelsen som regel till följd, att det spontana intresset för utbildningen är helt olika hos de nämnda båda elevkategorierna.

III. Reseförmåner för hemvärnspersonal och övrig frivillig personal

Gällande bestämmelser

Bestämmelser om reseförmåner till hemvärnspersonal återfinnes i hemvärnskungörelsen och bestämmelser om reseförmåner till medlemmar i vissa frivilliga försvarsorganisationer i Kungl. Maj:ts brev den 3 juni 1960 med bestämmelser om viss frivillig tjänstgöring och utbildning vid försvaret m. m. Beträffande personal i sjövärnsskåren är motsvarande bestämmelser givna i Kungl. Maj:ts brev den 16 januari 1959 rörande förmåner till personal vid sjövärnsskåren m. m. Nämnda bestämmelser är i åtskilliga hänseenden desamma som enligt värnpliktsavlöningskungörelsen gäller för värnpliktig vid författningens tjänstgöring. Innebörden av för närvarande gällande bestämmelser är i korthet följande.

Vid färd från bostaden till platsen för tjänstgöring och åter ävensom vid resa för deltagande i sammanträden med representations- och verkställande organ inom hemvärnsområde och försvarsområde är h e m v ä r n s p e r s o n a l berättigad till fri resa under förutsättning att den kortaste färdvägen mellan platserna överstiger 10 kilometer. Vid fri resa skall, där ej

Kungl. Maj:t för visst fall annat föreskriver, som regel allmänt trafikmedel begagnas. Överstiger den kortaste färdvägen icke 80 kilometer, må dock användas annat färdmedel än allmänt trafikmedel (oftast eget motorfordon). Ersättning utgår vid sådant fall med i allmänhet 10 öre per kilometer. Har flera, som är berättigade till nu nämnda ersättning, färdats gemensamt med färdmedel, som tillhör någon av dem, äger denne åtnjuta särskild gottgörelse för varje medresande med 5 öre per kilometer. Medresande må därvid icke uppbara någon ersättning. Utan hinder av vad nu sagts må vid resa i samband med utbildningskurser av lägertyp, därest kursen i fråga pågår under minst sex dagar, vid fri resa användas eget fordon, varvid i fråga om ersättning för resan förutberörda bestämmelser om ersättning för resa med eget fordon skall äga tillämpning, dock att ersättningen för sådan resa icke må överstiga 75 % av kostnad för resa med allmänt färdmedel.

Medlemmar av vissa frivilliga försvarsorganisationer, nämligen Centraförbundet för befälsutbildning och till förbundet ansluten organisation, Frivilliga motorcykelkåren, Föreningen svenska blå stjärnan, Föreningen svenska röda korset samt Riksförbundet Sveriges lottakårer är vid utbildning (lägerutbildning) om minst tre dagar i följd, in- och utryckningsdagar inräknade, vilken krävs för att erhålla eller bibehålla kompetens för krigsplacering vid krigsmakten m. m., berättigade till fri resa vid inryckning till eller utryckning från sådan utbildning och äger därvid använda eget fordon enligt enahanda grunder som i det föregående angivits beträffande hemvärnsman; dock erhålles fri resa, endast om kortaste färdvägen överstiger 20 kilometer. Förutberörda bestämmelser om rätt för hemvärnspersonal att vid fri resa använda eget fordon vid vissa utbildningskurser av lägertyp gäller också för nu ifrågavarande frivilliga personal. Vid annan utbildning för krigsmaktens räkning (fritidsutbildning) utgår reseförmåner enligt i det föregående för lägerutbildning angivna grunder.

Personal i sjövärns kåren, som tjänstgör vid kåren, äger under beordrade tjänsteresor utom bostadsorten åtnjuta ersättning enligt samma grunder som värnpliklig av motsvarande tjänstegrad.

Förslag av chefen för armén m. fl.

Chefen för armén (skr. 22/11 1962) föreslår i huvudsak, att ersättningen för anlitande av annat färdmedel än allmänt trafikmedel höjes från 10 till 20 öre per kilometer och att rätt att vid fri resa använda sådant färdmedel skall föreligga om den kortaste färdvägen icke överstiger 150 kilometer eller, beträffande resor inom Jokkmokks och Kiruna försvarsområden, 250 kilometer i stället för 80 kilometer för närvarande. Vidare föreslås, att bestämmelserna om reseförmåner vid utbildningskurser av lägertyp ändras så att de kommer att avse kurser som pågår minst fem dagar i stället för som för närvarande sex dagar.

Chefen för armén framhåller, att bilismen får allt större utbredning i det moderna samhället. Bestämmelserna rörande hemvärnsmans rätt att mot skäligen ersättning använda egen bil vid resor i hemvärnets tjänst har icke ändrats i takt med bilismens utveckling. Under sådana omständigheter är det enligt arméchefen icke förvånande, att önskemål om generösare villkor för resor i egna bilar under hemvärnstjänst ofta framföres av hemvärnsmännen. Enligt arméchefen råder det ett mycket utbrett missnöje bland hemvärnsmännen med de nu gällande bestämmelserna rörande användning av egen bil i hemvärnets tjänst samt den ersättning som utgår härför. Särskilt angelägna är hemvärnsmännen att få bättre villkor för färd med egen bil till och från övningar. Ett ersättningsbelopp av 20 öre per kilometer jämte 5 öre per kilometer för varje medåkande hemvärnsmän torde knappast täcka kostnaderna ens för mindre bilar. För att hemvärnsmännen skall kunna nå övningsplatserna genom färd i egna bilar mot föreslagen ersättning bör ersättning få utgå om den kortaste färdvägen är högst 150 i stället för högst 80 kilometer. Inom Jokkmokks och Kiruna försvarsområden bör med hänsyn till de stora avstånden sådan rätt föreligga vid en kortaste färdväg av högst 250 kilometer. Begränsning av ersättningen till 75 % av kostnaden för resa med allmänt färdmedel bör enligt arméchefen icke förekomma bl. a. med hänsyn till det omfattande administrativa arbete en sådan begränsning framtingar. Arméchefen framhåller vidare, att föreslagen ökning i hemvärnsmännens rätt att använda egna bilar vid färder till och från övningar kommer att göra dessa resor endast obetydligt dyrare, än om de skulle företagas med allmänna kommunikationsmedel. Härtill kommer den mycket stora tidsvinst, som i regel kan påräknas vid färder i bil direkt till övningsplatserna. Båda dessa omständigheter påverkar enligt arméchefen gynnsamt hemvärnsmännens villighet att delta i övningar, vilket är av avgörande betydelse för hemvärnets möjligheter att lösa sina uppgifter i krig. Arméchefen beräknar, att ett genomförande av förslaget medför ett ökat medelsbehov under hemvärnets övningsanslag av omkring 85 000 kr. Förslaget att låta reseersättning enligt föreslagna normer utgå vid lägerkurs av fem dagar motiveras av arméchefen med att den allt allmännare övergången till femdagarsvecka medför att veckokurser ofta kommer att begränsas till fem dagar.

Chefen för armén erinrar i sammanhanget om att önskemål länge funnits att rätt till fri resa skall föreligga för all frivillig personal oberoende av färdvägens längd och anför, att Centralförbundet för befälsutbildning, som ansluter sig till förslaget, önskar motsvarande förbättrade förmåner för sina medlemmar.

Hemvärnsbefälets riksförbund (skr. 3/11 1962) föreslår i huvudsak samma förbättring av reseförmånerna för hemvärnsmän som arméchefen gjort i det föregående. Förbundet påpekar, att regler om ersättning för resor i tjänsten som hemvärnschef eller hans närmaste medarbetare företager inom bostadsorten (hemvärnsområdet) saknas.

IV. Anslagsäskanden**Armén: Hemvärnets övningar**

	Anslag	Nettoutgift	Behållning
1961/62	12 150 000	2 187 730	18 279
1962/63	2 350 000		
1963/64 (förslag)	3 450 000		

¹ Härutöver har 75 000 kr. överförts från anslaget Reglering av prisstegringar.

Av reservationsbehållningen var vid utgången av budgetåret 1961/62 i runt tal 15 000 kr. bundna.

Y r k a n d e

Arméintendenturförvaltningen (skr. 14/8 1962) hemställer, att anslaget höjes med 120 000 kr.

	Ökning
1. Ökad anslutning till hemvärdnet och ökat antal övningstimmar	100 000
2. Prisstegringar	
a) förläggningakostnader	12 000
b) förplägnadskostnader	7 000
c) allmän varuskatt	1 000
	<u>120 000</u>

M o t i v

1. Under juli—december 1961 ökade enligt arméintendenturförvaltningen anslutningen till det allmänna hemvärdnet med netto 1 523 man samtidigt som antalet övningstimmar ökade med omkring 10 %. Då verksamheten torde bli av minst samma omfattning under nästa budgtår, synes det arméintendenturförvaltningen nödvändigt att räkna upp anslaget med 100 000 kr.

Rikshemvärnschefen har härutöver begärt höjning av anslaget med 100 000 kr. för krigsspelsövningar (jfr prop. 1962: 1, bil. 6, s. 164).

Marinen: Bidrag till sjövärnsakären

	Anslag	Nettoutgift	Behållning
1961/62	330 000	324 775	12 757
1962/63	390 000		
1963/64 (förslag)	485 000		

Reservationsbehållningen var vid utgången av budgetåret 1961/62 i sin helhet bunden.

Försvarets civilförvaltning (skr. 29/8 1962) hemställer, att anslaget höjes med 10 000 kr.

Chefen för marinen anför, att det sammanlagda antalet aspiranter under utbildningsåret 1962/63 ökat med 20 i förhållande till utbildningsåret dessförinnan. Detta utökade antal synes marinchefen böra bibehållas tills vidare. Med anledning härav bör anslaget uppräknas med 10 000 kr. Civilförvaltningen har ingen erinran häremot.

Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m.

	Anslag	Nettoutgift	Behållning
1961/62.....	2 630 000	2 649 525	32 438
1962/63.....	3 080 000		
1963/64 (förslag).....	4 200 000		

Reservationsbehållningen var vid utgången av budgetåret 1961/62 i sin helhet bunden.

Från förevarande anslag utgår bidrag till Centraförbundet för befälsutbildning med anslutna organisationer och till Frivilliga motorcykelkåren.

Försvarets civilförvaltning föreslår, att anslaget höjes med 206 000 kr.

Centraförbundet för befälsutbildning begär anslagshöjning med 306 000 kr., varav 60 000 kr. för ökad utbildningsfrekvens, 35 000 kr. för traktementen och portionsersättningar vid centrala lägerkurser (jfr prop. 1962: 1, bil. 6, s. 297), 11 000 kr. för höjda järnvägstaxor, 50 000 kr. för höjda instruktörsarvodet — vid bifall till förslag härom — samt 150 000 kr. för förnödenheter och materiel.

Flygvapenföreningarnas riksförbund anhåller, att bidraget för förbundets del ökas med 290 000 kr., varav 190 000 kr. för utbildning i luftbevakningstjänst och bastjänst samt 100 000 kr. för ammunition, administration och rekrytering.

Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund anhåller, att dess bidrag på grund av ökade utbildningskostnader höjes med 61 823 kr.

Frivilliga motorcykelkåren begär anslagshöjning med 10 000 kr., varav 5 000 kr. för utbildningsverksamheten och 5 000 kr. för förnödenheter och materiel m. m.

Svenska brukshundklubben anhåller om oförändrat bidrag.

Överbefälhavaren tillstyrker en uppräknning av anslaget med 206 000 kr. Överbefälhavaren föreslår anslagshöjningar till Centraförbundet för befälsutbildning med 166 000 kr., varav 155 000 kr. för utbildningsverksamheten och 11 000 kr. för höjda järnvägstaxor, till Flygvapenföreningarnas riksförbund med 20 000 kr., till Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund med 10 000 kr. och till Frivilliga motorcykelkåren med 10 000 kr.

Civilförvaltningen biträder överbefälhavarens förslag.

Med anledning av att överbefälhavaren med hänsyn till att viss B-personal är avtalsbunden för krigsmakten funnit det önskvärt, att åtgärder vidtages för att utbildningskostnaderna för sådan B-personal helt eller delvis skall

kunna bestridas av statsmedel, anför civilförvaltningen, att statsbidrag kan erhållas för utbildning av personal för krigsmaktens räkning. Till sådan personal har vid tillämpningen av gällande bestämmelser ansetts kunna hänföras endast personal placerad i krigsbefattning (A-personal). Civilförvaltningen anser — oavsett om den sålunda angivna tolkningen av bestämmelserna är riktig eller ej — att den nuvarande tillämpningen är väl snäv. Om fråga är om särskild utbildning av avtalsbunden B-personal och utbildningen tillkommit efter därom av försvarsgrenschef till frivilligorganisation framställt önskemål, bör enligt civilförvaltningen hinder icke möta mot att kostnaderna för denna utbildning bestrides av statsmedel på samma sätt som ifråga om A-personalens utbildning. Civilförvaltningen föreslår, att en sådan ordning genomföres från och med nästa budgetår.

Lottaorganisationen

	Anslag	Nettoutgift	Behållning
1961/62.....	930 000	938 783	82 988
1962/63.....	1 005 000		
1963/64 (förslag).....	1 400 000		

Reservationsbehållningen var vid utgången av budgetåret 1961/62 i sin helhet bunden.

Försvarets civilförvaltning hemställer, att anslaget höjes med 110 000 kr.

Överstyrelsen för Riksförbundet Sveriges lottakärer har beräknat medelsbehovet för nästa budgetår till 2 032 000 kr., vilket innebär en ökning i förhållande till innevarande budgetår med 1 027 000 kr. Av ökningen avser 116 000 kr. administration och upplysningsverksamhet, 701 200 kr. utbildningskostnader och 209 800 kr. förnödenheter och materiel. Äskandet avser rekrytering och utbildning av A- och B-personal avtalsbunden med krigsmakten och grundar sig för A-personal på uppgifter från försvarsgrenscheferna.

Överbefälhavaren framhåller, att bristen på A-personal ökat under år 1961 från 33 % till 37 % med häri inräknad mobiliseringsreserv på 25 %. Överbefälhavaren tillstyrker därför en uppräknig av anslaget främst för en intensifierad upplysnings- och utbildningsverksamhet. I enlighet härmed tillstyrker överbefälhavaren följande ökning, nämligen till administration och upplysningsverksamhet med 21 000 kr., för utbildningskostnader med 49 200 kr. och för förnödenheter och materiel med 9 800 kr. Vidare förutsätter överbefälhavaren att lottaorganisationen erhåller kompensation för pris- och lönestegringar med 30 000 kr. Överbefälhavaren föreslår således en ökning av anslaget med sammanlagt 110 000 kr.

Civilförvaltningen biträder förslaget.

V. Departementschefen

Som framgår av redogörelsen i det föregående är man allmänt medveten om det frivilliga försvarsarbetets stora betydelse. Detta har särskilt understrukits av bland andra överbefälhavaren. Även jag har tidigare i olika sammanhang understrukt betydelsen av de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet. Det framstår som betydelsefullt att frivilligverksamheten inom försvaret får tillräckliga resurser för sin verksamhet. Åtgärder bör alltså vidtagas så att frivillig utbildning kan ske i sådan omfattning att fixerad organisation kan bibehållas. Jag vill också i sammanhanget peka på de betydelsefulla ideella värden som frivilligverksamheten representerar.

Jag övergår så att dryfta frågor om förmåner åt ifrågavarande personal.

Lärarytredningen har behandlat frågor om förmåner till instruktörer inom hemvärnet, sjövärnsskåren och frivilliga försvarsorganisationer. Utredningen skiljer på hemortsutbildning och lägerkurser; till lägerkurser hänföres utbildningsverksamhet som pågår minst tre på varandra följande dygn och som för varje dygn innefattar övningsverksamhet om minst åtta timmar. I fråga om hemortsutbildningen skiljer utredningen på ordinarie och tillfälliga instruktörer. Till ordinarie instruktörer hänföres instruktör vid försvarsområdesstab samt luftbevakningsofficer och beställningshavare på aktiv stat med placering som luftbevakningsinstruktör vid flygflottilj. Ordinarie instruktör föreslås erhålla årligt instruktörstillägg, vilket — till skillnad från för närvarande utgående förmåner — föreslås utgå med enhetligt belopp till alla instruktörer. Tillfällig instruktör, som anlitas för utbildning anordnad av frivillig försvarsorganisation, hemvärnet eller sjövärnsskåren, föreslås erhålla frivilligarvode med visst belopp för undervisningstimme om minst 45 minuter; viss maximering för dygn föreslås emellertid i anslutning till vad som för närvarande gäller beträffande civilförsvaret. Arvodet skall vara odifferentierat; dock föreslås försvarets civilförvaltning erhålla befogenhet att ifråga om särskilt kvalificerad utbildning medge högre arvode. Vid lägerkurs föreslås särskilt lägerkurstillägg skola utgå; undantag göres dock ifråga om reservpersonal m. fl. under författningens tjänstgöring eller tjänstgöring för egen utbildning. Personal på aktiv stat som anlitas för lägerkurs förutsättes i allmänhet erhålla tjänstledighet med oavkortad lön. Resekostnadsersättning och traktamente till instruktörer och vid lägerkurser förutsättes i princip utgå enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet.

Utredningens förslag har i allt väsentligt biträtts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

Lärarytredningen har i enlighet med givna direktiv framlagt konkreta förslag till ersättningar vid olika slag av frivillig instruktörsverksamhet. Dessa har i princip godtagits av hörda myndigheter och frivilliga försvarsorganisationer.

För egen del kan jag helt ansluta mig till huvudpunkterna i lärarutredningens förslag. Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att närmare reglera de olika enskildheterna. I detta sammanhang anser jag mig därför endast böra ta ställning i frågor av särskild betydelse för anslagsberäkningarna. Jag föreslår sålunda, att arvode till ordinarie instruktörer — till vilka bör hänföras av utredningen angivna befattningshavare — bör utgå med ett enhetligt årligt belopp av 900 kr. En förutsättning bör emellertid härvid vara att den ordinarie instruktören regelmässigt har schemalagd veckoarbetstid på lördagar och söndagar under de delar av året då frivillig utbildning bedrivs. Arvodet bör anses utgöra ersättning för eljest utgående obekvämhetsstillägg. I den mån ordinarie instruktör efter eget åtagande tas i anspråk för instruktörsarbete utöver fastställd veckoarbetstid bör han jämställas med tillfällig instruktör och äga uppbära frivilligarvode. Sådant bör i enlighet med utredningens förslag som regel utgå med 18 kr. för undervisningstimme om minst 45 minuter; dock bör det sammanlagda arvodet för kalenderdygn icke få överstiga 100 kr. Ett högre arvode, 25 kr. för undervisningstimme och högst 140 kr. för kalenderdygn, bör emellertid få utgå vid särskilt kvalificerad undervisning. Till sådan bör hänföras utbildning för värnpliktig officer för vilken kräves tillgång till högskoleutbildad instruktör. Även vid annan jämförbar utbildning bör efter särskild prövning högre arvode kunna få utgå. Lägerkurstillägg bör i allmänhet utgå med 12 kr. för varje påbörjad 24-timmarsperiod under lägerkurs, bestämd i enlighet med lärarutredningens förslag; omfattar perioden lördag, söndag eller helgdag bör dock kurstillägget utgöra 20 kr. för lördag och 30 kr. för söndag och därmed i ledighetshänseende jämställd dag. Tjänstgöring vid lägerkurs bör för aktiv militär beställningshavare anses som sådant arbete av betydelse för verket för vilket enligt 28 § A. I. 5. statens allmänna avlöningsreglemente ordinarie och extra ordinarie tjänstemän må erhålla tjänstledighet med oavkortad lön. Beträfande reseförmåner kan jag ansluta mig till vad lärarutredningen föreslagit.

Föreslaget arvode till ordinarie instruktör bör utgå räknat från och med den 1 januari 1963. I övrigt bör förslagen genomföras från och med den 1 juli 1963; dock bör nu föreslagna förmåner jämväl få utgå redan dessförinnan då fråga är om instruktör vid lägerkurs som omfattar tid såväl före som efter den 1 juli.

Kostnadsökningarna vid bifall till förevarande förslag kan på grundval av utredningens bedömanden uppskattas till ca 1,7 miljon kronor. Härav belöper 750 000 kr. på hemvärnets övningsanslag, 80 000 kr. på anslaget Bidrag till sjövärnsskåren samt ca 600 000 kr. och 240 000 kr. på anslagen till frivilliga befälsutbildningsrörelsen och lottorganisationen samt slutligen 50 000 kr. på andra anslag.

Jag upptar härefter till behandling frågan om reseförmåner för hemvärnspersonal och medlemmar i frivilliga försvarsorganisationer samt

personal i sjövärnsskåren. Jag vill först erinra om 1962 års riksdags beslut (prop. 1962: 101; SU 126; rskr. 294) om nya grunder för avlöning och andra ersättningar åt civilförsvarspliktiga. Beslutet innebär bland annat att de civilförsvarspliktigas reseförmåner i princip är desamma som motsvarande förmåner för värnpliktiga vid tjänstgöring inom krigsmakten, dock att civilförsvarspliktig fortfarande skall vara berättigad till fria resor oavsett färdvägens längd. Då tjänstgöringsförhållandena för hemvärnspersonal, för medlemmar av frivilliga försvarsorganisationer vid lägerutbildning och hemortsutbildning samt för personal i sjövärnsskåren under tjänstgöring vid kåren är i viss mån likartade dem vid civilförsvaret föreslår jag, att sådan personal hädanefter blir berättigad till fria resor oberoende av färdvägens längd. På min anmodan har försvarets civilförvaltning (skr. 16/11 1962) beräknat den kostnadsökning som skulle uppstå vid genomförande av detta mitt förslag. Civilförvaltningen beräknar att detta medför en kostnadsökning av ca 475 000 kr. Härav faller i runt tal 115 000 kr. på hemvärnets övningsanslag, 170 000 kr. på anslaget till frivilliga befälsutbildningsrörelsen, 40 000 kr. på anslaget till lottarörelsen och slutligen 145 000 kr. på anslaget Reseersättningar till värnpliktiga m. fl.

Chefen för armén m. fl. har föreslagit utökad rätt för ifrågavarande personal att använda egen bil och höjd ersättning härför. Jag biträder detta förslag. I enlighet härmed bör för personalen föreligga rätt att använda eget fordon, om den kortaste färdvägen icke överstiger 150 kilometer eller, beträffande resor inom Jokkmokks och Kiruna försvarsområden, 250 kilometer. Ersättningen härför bör bestämmas till i allmänhet 20 öre per kilometer. Vid resa i samband med utbildningskurs av lägertyp bör vidare eget fordon få användas under förutsättning att kursen i fråga pågår under minst fem dagar. Kostnadsjämförelse med allmänt fortskaffningsmedel vid sådan resa bör icke göras på annat sätt enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet. Förslaget om bilresor medför en merkostnad av omkring 230 000 kr. för år fördelade med 85 000 kr. på hemvärnets övningsanslag, 75 000 kr. på anslaget till frivilliga befälsutbildningsrörelsen, 20 000 kr. på anslaget till lottaorganisationen och 50 000 kr. på anslaget Reseersättningar till värnpliktiga.

Slutligen vill jag i förevarande sammanhang erinra om att hemvärnspersonal är berättigad till resekostnadsersättning enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet vid deltagande i rikshemvärnstingets och hemvärnets centrala förtroenderåds sammanträden. Jag har i årets statsverksproposition (bil. 6, s. 113) med anledning av förslag av chefen för armén föreslagit förbättrade förmåner för hemvärnsmän i allmänna hemvärnets vid resa för deltagande i sammanträden med försvarsområdes förtroendekommitté. Arméchefens framställning i ämnet innefattade jämväl förslag om viss förbättring av driftvärnsmäns förmåner vid resa till sammanträden

med driftvärnsdistrikts förtroendenämnd. Detta förslag kan jag icke biträda.

Den av mig i det föregående föreslagna förbättringen av förmåner av olika slag för hemvärnspersonal och övrig frivillig personal medför ett ökat medelsbehov under förevarande anslag av sammanlagt i runt tal 2 150 000 kr. I riksstatsförslaget för nästa budgetår har under förevarande anslag preliminärt beräknats ett belopp av sammanlagt (2 950 000 + 400 000 + 3 625 000 + 1 185 000 =) 8 160 000 kr. Vid bifall till mina förenämnda förslag bör ifrågasvarande anslag uppräknas med sammanlagt 1 375 000 kr. i förhållande till vad som preliminärt beräknats i riksstatsförslaget. Härtill kommer merkostnader på anslaget Reseersättningar till värnpliktiga m. fl. med ca 200 000 kr. Jag torde i annat sammanhang få återkomma med slutligt medelsäskande för detta anslag vilket också upptagits med beräknat belopp i riksstatsförslaget.

Ifrågavarande kostnadsökningar har den karaktär att de bör inrymmas i kostnadsramen för det militära försvaret. Jag torde i annat sammanhang få framlägga förslag till de begränsningar på andra anslag som till följd härav för nästa budgetår erfordras för anpassning till kostnadsramen för det militära försvaret.

Det torde ankomma på Kungl. Maj:t dels att besluta om erforderlig ändring i hemvärnskungörelsen, dels ock att i övrigt utfärda bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med av mig framlagda förslag.

Jag upptar slutligen till behandling myndigheternas anslagsäskanden under förevarande anslag för nästa budgetår.

Anslaget Armén: Hemvärnets övningar bör för nästa budgetår upptagas med 3 450 000 kr., innebärande en höjning med 1 100 000 kr. Jag räknar därvid med en uppräkning av anslaget, förutom för de ändamål som arméintendenturförvaltningen föreslagit och för förbättrade förmåner enligt mina förslag i det föregående, med ett belopp av 20 000 kr. för höjda järnvägstaxor.

Anslaget Marinen: Bidrag till sjövärnsskåren bör uppföras med 485 000 kr., innebärande en höjning med 95 000 kr. Av anslaget beräknar jag ett belopp av 120 000 kr. för mathållningskostnader.

Anslagen till frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. och lottaorganisationen bör uppföras med 4 200 000 kr. respektive 1 400 000 kr., innebärande höjningar med 1 120 000 kr. respektive 395 000 kr. Av anslagshöjningarna hänför sig 150 000 kr. respektive 9 800 kr. till förnödenheter m. m. Vid beräkningen av dessa anslag har jag inte räknat med utbildningskostnader för B-personal.

Under återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

under fjärde huvudtiteln för budgetåret 1963/64 anvisa till

- a) *Armén: Hemvärnets övningar* ett reservationsanslag av 3 450 000 kr.;
- b) *Marinen: Bidrag till sjövärnskåren* ett reservationsanslag av 485 000 kr.;
- c) *Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m.* ett reservationsanslag av 4 200 000 kr.;
- d) *Lottaorganisationen* ett reservationsanslag av 1 400 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Berndt Bodin